

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

BAJZA JÓZSEF †

1885—1938.

Súlyos vesztés érte 1938. január 8-án a magyar tudományos életet. Délelőtt 11 órakor nagy lelkierővel viselt, rövid, de fájdalmas betegség után BAJZA JÓZSEF egyetemi tanár íróasztala mellett meghalt. Úgy halt meg, mint kötelességét teljesítő hős katona. Az egészségét aláásó gyilkos kór már hatalmába kerítette törekeny szervezetét, de ő még ott állt tudományos munkahelyén, íróasztalánál az utolsó pillanatig, telve tervekkel és munkakedvvel, míg a halál ki nem ütötte kezéből a tollat.

BAJZA JÓZSEF elvesztése súlyos csapás a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete s a Magyar Könyvszemle számára is. BAJZA tiszteleti tagja volt Egyesületünknek, melynek működését érdeklődéssel kísérte. A Magyar Könyvszemlének 1912 óta volt munkatársa s ha írásai nem szerepeltek is sűrűn folyóiratunk hasábjain, mindig komoly mondanivalót közöltek. Emlékét kegyelettel őrizzük s adjuk át az utánunk következőknek.

BAJZA JÓZSEF 1885. január 31-én született a biharmegyei Fugyivásárhelyen. Nagyapja, JÁNOS, testvéröccse volt az író BAJZA JÓZSEF-nek, kinek a kései unokaöccs maradandó emléket emelt életrajza megírásával. Bajza egyetemi tanulmányait a budapesti egyetem bölcsészeti karán végezte. 1906-ban szerezte meg a bölcsészettudori címet s a következő évben megszerezte a középiskolai tanári oklevelet is. A kitűnő előképzettségű és nagy reményekre jogosító BAJZA 1906-ban mint gyakornok lépett az Országos Széchényi Könyvtár kötelékébe, ahol előbb a nyomtatványi osztályra, majd kevéssel utóbb a kéziratárba osztották be. 1910-ben neveztetett ki segédőrré. 1913-ban németországi tanulmányúton volt, mikor is a drezdai, lipcsei és berlini könyvtárak kéziratári berendezését tanulmányozta. 1915 elején lett segédőr s a következő évben áttétetett a nyomtatványi osztályra. Itt az osztály

igazgatója a külföldi folyóiratok és újságok gondozását bízta rá. 1919. január 1-én neveztetett ki igazgatóórré s amikor 1923-ban az Országos Gyűjteményegyetemi megszerveztetett, február 6-án a VI. fizetési osztályba nevezték ki. 1919 őszén átmenetileg a külügyminisztériumba osztatott be szolgálattételre, ahol rá a béketárgyalások alatt mint a délszláv ügyek elismert szaktekintélyére volt szükség. 1920. augusztus 1-én került vissza a Széchényi Könyvtárba, ahol ekkor a hírlaptár vezetésével bízták meg. Ő indította meg a hírlaptár bekötetlen anyagának feldolgozását s hozta tető alá az 1848/49-es hírlapanyag végleges rendezését. A könyvtártól 1923 júniusában vált meg, amikor a budapesti egyetem horvát irodalmi tanszékére távozott.

A fiatal BAJZA JÓZSEF irodalomtörténeti és magyar nyelvészeti kérdések iránt érdeklődött. 1906-ban megjelent első tanulmányai KISFALUDI SÁNDORRAL, a nyelvújítással és a kuruc elbeszélő költészetrel foglalkoztak. 1908-ban már behatóan foglalkozott nagyapja testvérének, az író BAJZÁNAK életével és munkásságával s 1911-ben BAJZA JÓZSEFRŐL írt életrajzával az Akadémia Ipolyi-pályázatán pályadíjat nyert. Bár érdeklődését az irodalom- és a nyelvtudomány iránt később is megőrizte, főérdeklődése az 1910-es évek elején a horvát, illetve a délszláv kérdés felé fordult. THALLÓCZY LAJOS hívta fel figyelmét a délszláv kérdés-komplexumra s ettől kezdve egész haláláig ennek a tárgynak szentelte érdeklődése és munkakészsége zömét. 1913. szeptember 25-én jelent meg első cikke a „horvát válság“-ról a Magyar Hírlap hasábjain, amelyet még ebben az évben három másik cikk követett. Ettől kezdve állandóan a kérdés ütőerén tartotta figyelő kezét és se szeri se száma a kérdés különböző fázisairól beszámoló publicisztikai cikkeinek, tanulmányainak. Amikor 1923-ban elfoglalta tanszékét, egész idejét kedvenc horvát irodalmi, történeti és politikai tanulmányainak szentelhette. Ritkán írt a saját neve alatt, amelyet nevének az író őse nevével való egyezése indokolt. Irodalomtörténeti tanulmányait többnyire SZÜCSI JÓZSEF névvel jegyezte még a Könyvszemlében is, publicisztikai munkásságának java pedig dr. BATHORYCH KORNÉL álnév alatt jelent meg.

A Magyar Könyvszemlében első kis közleménye 1912-ben jelent meg „Adat a legrégebb magyar nyomtatványok történetéhez“ címmel. Következő cikke 1915-ben jelent meg folyóiratunk hasábjain. Ez a vezető helyen közölt tanulmánya MADÁCH IMRÉNEK az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött könyvtárát ismertette. 1917-ben ismét tanulmányt közölt a Magyar Könyvszemle BAJZA tollából. Ezt a cikket már újabb irányú érdeklődése iratta meg vele s a tanulmány a Széchényi Könyvtár balkáni feladataival foglalkozott.

Folyóiratunkkal való kapcsolata egyetemi tanárrá történt kinevezése után sem szakadt meg. Az 1923-as évfolyamban még BAJZA JÓZSEF búcsúztatta el MELICH JÁNOST, aki ekkor került a könyvtár éléről az egyetem szlávisztikai tanszékére. 1926-ban és 1929-ben jelent meg folyóiratunkban BAJZA JÓZSEF nagy bibliografiai gyűjtésének két része „*Adalékok Montenegro magyar könyvészetéhez*” címmel. A közzel ötven lapos könyvészet kimerítő és igen hasznos tárháza a magyar-montenegrói irodalomnak. Ezután 1931-ben jelent meg írása a Magyar Könyvszemlében. Ez alkalommal ANDRIĆ, NIKOLA: *Katalog Zabavne Biblioteke* című jegyzékét ismertette, rámutatva arra, hogy ebben az 500 kötetes horvát szépirodalmi sorozatban mely magyar írók kerültek a horvát olvasó közönség elé. Utolsó ismertetése a tavaly felelevenített III-ik folyamú Magyar Könyvszemlében jelent meg (1937), mikor is BREYER MIRKÓ: *Südslavische Rara et Rarissima* című művet mutatta be a magyar közönségnek.

Amidőn 1923-ban folyóiratunk hasábjain GORIUPP ALISZ a volt kollegák nevében búcsút vett a távozó BAJZA JÓZSEFTŐL, ily szavakkal emlékezett meg róla. „Ügyszeretete, széleskörű szakismeretei, közismert tapintata egyaránt kivívták feljebbvalói és tisztviselőtársai becsülését, elismerését és szeretetét. Igazgatói — ép e tulajdonságainál fogva — értékes támaszt leltek benne s különösen az utóbbi években nem volt jelentékenyebb ügy, melyben megkérdezése nélkül döntöttek volna. Bár a könyvtár igazgatásában való részvétel s könyvtári teendői nagyon is igénybe vették, BAJZA mindig talált időt, hogy tisztviselőtársainak tanáccsal és tettel hivatali, sőt gyakran magánügyeiben is segítségére legyen. Valamennyiünk osztatlan öröme kísérte a tudományos ambícióinak jobban megfelelő egyetemi katedrára, mégis nehezen búcsúzunk tőle. Tudjuk, érezzük, hogy távozása érzékeny vesztesége mind könyvtárunknak, mind nekünk, barátainak és társainak.”

Az azóta elmúlt tizenöt év e szavak melegét és igazságát semmivel sem tompította el s így tudjuk csak igazán felmérni, hogy mit veszített BAJZA halálával barátainak, volt munkatársainak szerető köre, egyesületünk és folyóiratunk.

BAJZA nemcsak tisztviselője volt 17-éven át az Országos Széchényi Könyvtárnak, de egyik állandó gazdagítója is, aki ép oly szeretettel gazdagította adományaival a könyvtárat, mintha az nemcsak munkahelye, hanem igazi otthona, saját könyvtára lett volna. Valóban azután is állandóan visszajárt volt munkahelyére, egykori kollégái közé, amikor onnan fennebb ívelt pályája tovább emelte. Alakját ismerte mindenki a könyvtárban s kedves, kicsit fanyar, élcelődésre mindig kész, nevetős kedve, sajátos testtartása és mozgása élénken

hiányzik közülünk, könyvtárunkból, amelyhez elszakíthatatlanul tartozott.

Az ür, amit lelkünkben hátrahagyott betölthetetlen, de alakja emlékezetünkben és kegyeletünkben tovább is élni fog.

ASZTALOS MIKLÓS.

Egy magyar humanista glosszái Erasmus Adagia-jához.
A közelmúltban a Fővárosi Könyvtár a bécsi Gilhofer & Ranschburg cégtől ERASMUS ROTTERDAMUS *Adagia*-jának ALDUS műhelyében készült 1508. évi kiadását vásárolta meg. (ERASMI ROTTERDAMI *Adagiorum Chiliades Tres Ac Centuriae Fere Totidem*. Venetiis in aedibus Aldi Mense Sept. MDVIII. 4°. 249 ff.) A mű elsősorban azért keltette fel a könyvtár érdeklődését, mert előzéklapján olvasható kézirati bejegyzés szerint a magyar PELEI TAMÁS tulajdona volt, aki a könyvet Budán vette. A szurágott, de különben teljesen ép, egykorú borjúbőr kötésbe kötött könyv számos más helyén részben önálló, de leginkább az Adagia szövegéhez kapcsolódó kézirati bejegyzéseket találunk, amelyek elárulják, hogy PELEI izig-vérig ERASMUS szellemi köréhez tartozott. A glosszák ismertetéséről és PELEI TAMÁSNAK a magyar erasmisták sorába való beállításáról a Fővárosi Könyvtár igazgatója a Könyvtár kiadványaiban fog gondoskodni.

K. B. O.

Közkönyvtárból kölcsönvett könyvek sürgetése a XVIII. század végén. A közkönyvtári könyvkölcsönzés a XVIII. század végén még a kivételek közé tartozott, mert a közkönyvtár nem teljesített közművelődési feladatokat, s éppen ezért a kölcsönzött könyvek sürgetése terén nem alakulhatott ki megfelelő könyvtári gyakorlat, hanem adott esetben a közigazgatási hatóságokat kellett e célra igénybe venni. Ilyen közigazgatási hatósági eljárásra találtunk példát MARTINOVICS IGNÁC esetében, aki 1791-ig a lembergi egyetem tanára volt s minthogy ottani tanszékének feladása után az egyetemi természettani intézet könyvtárának több könyve nála maradt, a galíciai gubernium tett lépéseket azok visszaszerzésére. 1791. december 13-án ugyanis a galíciai gubernium átírt a magyar helytartótanácsához s megsürgette azon könyvek visszaadását, melyeket MARTINOVICS a lembergi természettudományi intézet könyvtárából elvitt. Az átírat az elvitt könyvek jegyzékét is közli, amely jegyzék szerint kizárólag matematikai, természet- és vegytani munkákról volt szó, amely munkák MARTINOVICS érdeklődési köréhez tartoztak. Nem állapítható meg az átíratból, vajjon elismervény ellenében kikölcsönzött könyvekről volt-e szó, avagy a nevezett intézet könyvvállományának felülvizsgálata közben állapították meg a hiányt, s minthogy az intézet MARTINOVICS felügyelete alatt állott, rajta követelték a hiányzó könyveket. Lemberg-